

Ontwikkelprofiel e-lesgever volwasseneneducatie

Citation for published version (APA):

Verjans, S., De Pauw, S., & Jacobs, L. (2009). *Ontwikkelprofiel e-lesgever volwasseneneducatie*.

Document status and date:

Published: 06/04/2009

Document Version:

Peer reviewed version

Document license:

CC BY-NC-SA

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 04 Dec. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

Inhoud

1.	Inleiding.....	1
2.	Aanpak	1
3.	Categorisering / structurering.....	2
3.1	Competenties voor de online leerkracht – Goodyear et al. (2001).....	2
3.2	Beroepsprofiel van de leerkracht – Vlaams ministerie van onderwijs	3
3.3	E-competenties voor de e-coach in de lerarenopleiding - Schulte et al. (2007)	3
3.4	Classificatieschema van competenties van een e-tutor – Reid (2002).....	4
3.5	POP e-coach – “Het CINOP model” – van der Hoeft et al. (2004)	4
4.	Hoe nu verder?	9
5.	Bijlagen	10
	<i>Bijlage 1</i> . Samenstelling van de Toll-Net e-coaching werkgroep	10
	<i>Bijlage 2</i> Lijst van competenties die door de werkgroep geïdentificeerd werden.....	11
	<i>Bijlage 3</i> Samenvatting van Goodyear et al. 2001	12
	<i>Bijlage 4</i> Beroepsprofiel van de leraar – Vlaams Ministerie van Onderwijs.....	13
	<i>Bijlage 5</i> Schulte et al. (2005) – E-coaching voor lerarenopleiders.....	15
	<i>Bijlage 6</i> : Het CINOP-model – e-leren competenties – van der Hoeft en collega's (2004)	16

1. Inleiding

In het kader van het Toll-net – een initiatief van diva vzw en de diva-partners – kwam de vraag om een voorstel uit te werken van de kennis, vaardigheden en competenties die een lesgever in de volwasseneneducatie kan ontwikkelen om beter in staat te zijn om online leeractiviteiten in te zetten in hun opleiding en vorming. Tijdens twee workshops met vertegenwoordigers van de diva-partners werden de belangrijkste vaardigheden geïdentificeerd en werd er een poging gedaan tot inventarisatie en structurering. Dit document is een verdere stap in de richting van een dergelijk ontwikkelprofiel.

Doel van dit profiel is om een handvat te bieden voor de lesgever in de volwasseneneducatie die met online leeractiviteiten aan de slag gaat of wil gaan, of voor de directie bij de aanwerving of opleiding van een e-lesgever. Daarnaast zal dit profiel de basis zijn voor een pilot in het kader van de samenwerkingsovereenkomst tussen diva en het Europese TENCompetence project.

2. Aanpak

De werkgroep die werkt aan dit ontwikkelprofiel bestaat uit een gevarieerde groep bestaande uit ervaren e-coaches (VDAB / BIS Online), leerkrachten uit het volwassenenonderwijs met ervaring in het opzetten en uitvoeren van gecombineerd onderwijs¹, directies met ervaring in het aanvragen, opzetten en ondersteunen van gecombineerd onderwijs, maar ook partners die net de eerste stappen naar ICT-ondersteund of afstandsonderwijs aan het zetten zijn (zie Bijlagen

¹ Voor meer informatie over gecombineerd onderwijs in de volwasseneneducatie, zie <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/volwassen/organisatie.htm> en <http://www.onderwijsinspectie.be/VWO/thema/combi.htm>

Bijlage 1 voor de lijst van deelnemers). De competenties die tijdens de twee workshops werden geïdentificeerd kwamen tot stand in een bottom-up aanpak, op basis van presentaties van de deelnemers waarin zij hun huidige ervaringen beschreven, en waaruit de vereiste vaardigheden en competenties werden afgeleid.

De ongestructureerde lijst van competenties die het resultaat was van de eerste workshop (30-april 2008) is opgenomen in Bijlage 2. Die lijst bestond uit een bonte mengeling van attitudes, persoonlijkheidskenmerken, vaardigheden en competenties, en diende dus verder verfijnd te worden.

In de tweede workshop (23-mei-2008) werd die eerste lijst van competenties vergeleken met bestaande competentieprofielen in een poging om de lijst te structureren en te categoriseren en ook te koppelen aan het bestaande beroepsprofiel, zoals dat van de leerkracht in het Vlaamse onderwijs². Tijdens die tweede sessie werd vastgesteld dat een aantal van de competenties die in Bijlage 2 zijn opgenomen niet specifiek zijn voor een e-lesgever, maar algemeen gelden voor alle lesgevers in de volwasseneneducatie. Vaak gaat het om een specifieke in- of aanvulling bij algemene beroepscompetenties, -vaardigheden en -attitudes van een lesgever.

Na afloop van de tweede workshop werd beslist om de lijst verder te structureren, de competenties te beschrijven en duidelijk de verschillen tussen de lesgever en de e-lesgever (e-coach) te specificeren. Daarnaast dienen de competenties op een dergelijke manier beschreven te zijn dat een gebruiker voldoende handvaten heeft om een persoonlijk ontwikkeltraject aan te vatten.

Met die doelen voor ogen werd er verder gezocht naar voorbeelden van categorisering van de competenties, voorbeelden die ook op een praktijkgerichte manier ingevuld zijn, zodat ze in de dagelijkse praktijk van de volwasseneneducatie kunnen ingezet worden.

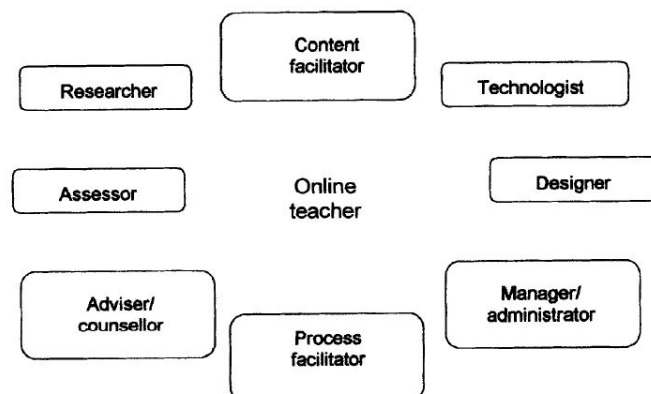
3. Categorisering / structurering

De volgende categorievoorstellen werden bekeken tijdens de tweede workshop:

3.1 Competenties voor de online leerkracht – Goodyear et al. (2001)

Goodyear (2001)³ bevat de uitkomsten van een internationale workshop over de competenties van de e-leerkracht, en groepeerde ze volgens onderstaande groepen. Een uitgebreidere samenvatting van de bijdrage is opgenomen in Bijlage 3.

Figure 2 □ Roles involved in online teaching.

Tijdens de workshop van 23 mei bleek dat de indeling van Goodyear en collega's wel zinvol werd bevonden, maar niet veel bijdroeg aan de structurering van de competentielijst uit de eerste workshop.

² <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0420-basiscompetenties.htm>

³ Goodyear, P., Salmon, G., Spector, J., Steeples, C., & Tickner, S. (2001). Competences for online teaching: A special report. Educational Technology Research and Development, 49(1), 65-72.

3.2 Beroepsprofiel van de leerkracht – Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Een tweede categorisering die werd bekeken, was die van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming² die gebruik maakt van 10 typefuncties van een leerkracht, naast een aantal houdingen. De volledige lijst (met de bijbehorende gedragsindicatoren) is opgenomen in Bijlage 4.

Beroepsprofiel van de leraar (secundair onderwijs)

Typefunctie 1: de leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen

Typefunctie 2: de leraar als opvoeder

Typefunctie 3: de leraar als inhoudelijke expert

Typefunctie 4: de leraar als organisator

Typefunctie 5: de leraar als innovator – de leraar als onderzoeker

Typefunctie 6: de leraar als partner van de ouders of verzorgers

Typefunctie 7: de leraar als lid van een schoolteam

Typefunctie 8: de leraar als partner van externen

Typefunctie 9: de leraar als lid van de onderwijsgemeenschap

Typefunctie 10: de leraar als cultuurparticipant

Deze systematiek werd interessant bevonden door de deelnemers uit de Centra voor Volwassenenonderwijs, omdat ze (redelijk) aansluit op het beroepsprofiel uit die sector. Voor de andere diva-partners was deze indeling minder herkenbaar. Bovendien bleek dat de meeste van de competenties die door de werkgroep waren geïdentificeerd, vielen onder de categorie van de attitudes die bovendien voor alle leerkrachten van toepassing zijn, en niet enkel voor de leerkracht.

3.3 E-competenties voor de e-coach in de lerarenopleiding - Schulte et al. (2007)

Frits Schulte en collega's⁴ rapporteren over de e-coaching competenties waarover de docent / begeleider in de lerarenopleiding zou moeten beschikken voor het adequaat begeleiden van leraren-in-opleiding tijdens hun werkstages. De auteurs onderscheiden volgende categorieën van competenties.

e-competentieprofiel van de e-coach

Domein 1: Vakinhoudelijke e-competenties

Domein 2: Vakdidactische e-competenties

Domein 3: Communicatieve e-competenties

Domein 4: ELO-competenties

De auteurs identificeren in elk domein ook telkens twee sub-domeinen, zoals blijkt uit de samenvattende tabel in Bijlage 5. In hun rapport geven de auteurs wel ook een aantal praktische tips en valkuilen, naast een aantal technische-didactische gebruiksregels voor de inzet van digitale communicatiemiddelen. De e-coaching werkgroep vond de technisch-didactische tips en valkuilen wel zinvol, maar herkende zich niet altijd in de competenties en de voorbeelden daarbij, omdat het specifiek om coaching / mentoring van leerkrachten-in-opleiding gaat, een situatie die in de volwasseneneducatie bij de diva-partners zelden voorkomt. Bovendien zijn de competentiedomeinen redelijk breed ingevuld, en moeilijk te operationaliseren in het kader van persoonlijke ontwikkelingsplannen.

⁴ Schulte, F. (2007). E-coaching van docenten-in-opleiding in de opleidings- en schoolpraktijk - Bevindingen uit de E-coaching pilots van het project E-didactiek van het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit Nederland (Working paper). Heerlen, NL: Ruud de Moor Centrum. & Luchtman, L., Schulte, F., & Folkert, J. (2006). E-coaching voor lerarenopleiders: Praktische aanwijzingen voor het e-coachen van nieuwe leraren. Heerlen, NL: Ruud de Moor Centrum.

Na afloop van de twee workshops werden nog enkele relevante classificatieschema's en competentieprofielen geanalyseerd, die nog niet aan de werkgroep voorgelegd werden, maar die veelbelovend lijken voor een verdere uitwerking van het huidige ontwikkelprofiel.

3.4 Classificatieschema van competenties van een e-tutor – Reid (2002)

De Australische onderzoeker Doug Reid heeft in 2002 een aantal competentieonderzoeken en classificatieschema's van e-tutor competenties grondig met elkaar vergeleken⁵. Hij eindigde met een lijst van meer dan 500 individuele competenties, die hij inhoudelijk met elkaar vergeleek. Ook de indelingsschema's van de verschillende publicaties heeft hij vergeleken en naast elkaar gelegd, en hij kwam tot 5 grote categorieën die in grote lijnen in elk van de publicaties terugkomen.

1. Technische kennis

Omvat thema's als houding t.o.v. technologie, technologiekeuzes, bronnen, technologische didactiek, technologische ondersteuning en technologiegebruik

2. Inhoudelijke expertise

Omvat thema's als inhoudelijke expertise, vinden en aanbieden van bronnen, analyse van vragen, relevante leertaken en verrijkende interactie

3. Proces faciliteren

Omvat thema's zoals ontwerper en procesfacilitator, begrip van het online gebeuren, persoonlijke kenmerken en online communicatievaardigheden

4. Evaluatie

Omvat assessment competenties, cursusevaluatie, feedback, wijzigingen en correcties aan vorige versies.

5. Cursusmanagement

Omvat cursusoverstijgende competenties, zoals ELO-beheerder, administrator, cursusorganisator, coördinator.

Deze categorieën lijken sterk op de categorieën die ook door Goodyear en Schulte gehanteerd werden, maar zijn verder in de paper niet uitgewerkt.

3.5 POP e-coach – “Het CINOP model” – van der Hoeft et al. (2004)

Het laatste model volgt een vergelijkbare categorisering, maar is verder uitgewerkt en ook praktisch bruikbaar, omdat er gedragsindicatoren aan verbonden zijn.

Van der Hoeft en collega's onderscheiden 4 rollen voor een e-coach⁶. Die rollen vindt men natuurlijk ook terug in de taken van een 'gewone' leerkracht, maar met een lichtjes andere invulling.

1. De **ondersteuner** (os) heeft als kerncompetentie het ondersteunen en begeleiden van gebruikers in de diverse onderdelen van de e-leeromgeving, met als doel de gebruikers tot zelfredzaamheid te brengen.
2. De **e-coach** (ec) heeft als kerncompetentie het hanteren en inzetten van de diverse onderdelen van de leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face) in leerarrangementen met strakke, gedeelde of losse sturing, gericht op het versterken van het lerend vermogen van studenten en medegebruikers.

⁵ Reid, D. (2002). A Classification Schema of Online Tutor Competencies. Paper presented at the Proceedings of the International Conference on Computers in Education.

⁶ Hoeft, A. v. d. (2004). POP e-coach - E-leren competenties: ondersteuner, e-coach, ontwerper/ontwikkelaar en trajectbegeleider (Project rapport). 's Hertogenbosch: CINOP. & Droste, J., Kikstra, A., & Rikhof, M. (2003). De succesvolle e-coach: het begeleiden van competentiegericht leren. 's Hertogenbosch: CINOP.

3. De **ontwikkelaar/ontwerper** (ow) heeft als kerncompetentie het ontwerpen en inrichten van leerarrangementen, met andere woorden het ontwerpen en inrichten van strak-, gedeelde- of los sturende werkwijzen in een leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face), alsmede het ontwikkelen/aanpassen/selecteren van leerobjecten en toetsitems (een 'leerobject' is een stukje digitaal lesmateriaal, bijv. een gedigitaliseerde kaart, of een halve pagina tekst met daarachter nog twee pagina's tekst plus navigatie).
4. De **trajectbegeleider** (tb) heeft als kerncompetentie het aanpassen en bewerken van (gestandaardiseerde) leerarrangementen met strakke, gedeelde of losse sturing zodanig dat inhoudelijke en organisatorische flexibilisering gekoppeld worden aan het werken met studenten-portfolio's, dat wil zeggen aangepast aan de voorkennis en aanwezige vaardigheden en competenties van het individu.

Naast deze kerncompetenties kan men bij elk van de rollen de volgende drie competenties onderscheiden, die voor elke rol een specifieke invulling krijgen:

1. De **faciliterende competentie** (fc) is gericht op instrumenterende vaardigheden zoals het hanteren en inzetten van ict-systemen bij het aansturen en begeleiden van leren.
2. De **kennisdelende competentie** (kc) is gericht op samenwerkings- en sturingsvaardigheden zoals reflecteren, evalueren en verbeteren (zichzelf en in groepen).
3. De **strategisch-sturende competentie** (ssc) zoals (a) beïnvloeden van collega's en betrokkenen uit de leeromgeving en (b) strategie uitzetten (waaronder het omgaan met dilemma's).

Zoals gezegd, is er voor elk van de rollen een specifieke invulling van de competentietypes, en worden er ook beheersingsniveaus voor die competenties gehanteerd – met daaraan gekoppelde gedragsindicatoren. De auteurs stellen voor om een beheersingsschaal met 3 niveaus te hanteren: Onvoldoende, Voldoende, Goed.

Voorbeeld 1

De competentie "basisvaardigheden ICT" die werd geïdentificeerd tijdens de eerste twee sessies van de e-coachingswerkgroep, komt overeen met de faciliterende competentie bij de –leerkracht als ondersteuner:

Beroepscompetentie Faciliteren	De ondersteuner is in staat gebruikers van de e-leeromgeving te helpen bij het bedienen
Gedragsindicatoren	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kan inloggen 2. Kan belangrijkste functies van programma's hanteren 3. Kan gebruikers vooruit helpen bij problemen met de e-leren omgeving 4. Zet gebruikers aan tot ontdekkend leren en probleemoplossing door gebruikers zelf

Voorbeeld 2

De ontwerper / ontwikkelaar rol omvat een aantal competenties die door de werkgroep als belangrijk werden beschouwd: middelenkeuze, inschatten van en inspelen op leerstijlen, pedagogische vaardigheden, teamplayer. Die worden op de volgende manier geoperationaliseerd:

Beroepscompetentie Faciliteren	De ontwikkelaar is in staat werkwijzen en digitaal lesmateriaal te ontwikkelen voor het ondersteunen van leerprocessen met behulp van een ELO
Gedragsindicatoren	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kan een onderwijseenheid in een elo voorbeeldmatig zo inrichten dat hij past bij de gewenste competenties, technisch uitvoerbaar is, een evenwicht tussen individueel en samenwerkend leren kent en inhouds- en tempodifferentiatie mogelijk maakt 2. Kan passende oefeningen en opdrachten (leeractiviteiten) ontwerpen die via een elo aangeboden kunnen worden en waarin een variatie in werkvormen zit, gericht op het stimuleren van interactie met bronnen, docenten/begeleiders/experts en medestudenten 3. Kan beoordelen of de samenstelling van de mediamix past bij de uit

	<p>te voeren leeractiviteiten</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Kan de mediamix in de elo zodanig maken dat deze ondersteunend is voor het verwerven van de gewenste competenties 5. Kan een passende selectie van bronnen (sites en digitaal lesmateriaal) voor gebruik in een elo maken 6. Kan digitaal leermateriaal/lesmateriaal ontwerpen in overleg en in samenwerking met e-coaches 7. Kan digitaal leermateriaal/lesmateriaal bouwen, met een auteursomgeving of html editor, in overleg met e-coaches 8. Kan werkwijzen en instrumenten ontwikkelen waarmee e-coaches in een elo het leerproces van studenten kunnen volgen en begeleiden 9. Kan werkwijzen en instrumenten ontwikkelen waarmee studenten in de elo hun eigen leerproces kunnen volgen 10. Kan een onderwijseenheid in een elo zodanig inrichten dat het rendement van het leerproces voor de e-coach en de student is vast te stellen 11. Kan elo-geschikte meetinstrumenten ontwikkelen voor het vaststellen van het competentieniveau van de student 12. Kan onderwijseenheden met strakke, gedeelde of losse sturing binnen een elo inrichten waarin de leerfuncties passend bij de opleidingsfase (geleid, begeleid of zelfsturend leren) aan de studenten wordt overgedragen 13. Kan in een elo een onderwijseenheid zodanig inrichten dat deze zelfsturend leren bevordert
--	--

Aan de hand van de gedragsindicatoren is een eerste poging ondernomen om de Toll-Net competenties af te beelden op de competenties en de structuur zoals ze in het CINOP-model zijn uitgewerkt. Onderstaande tabellen zijn daar het resultaat van.

De rijen in de tabel bevatten de competenties en deelcompetenties die in het CINOP-model aan bod komen. De kolommen bevatten de competenties die door de e-coachingswerkgroep zijn voorgesteld. Daarbij dient opgemerkt dat er in de kolommen een onderscheid is gemaakt tussen de beroepsgerelateerde competenties en de persoonskenmerken / attitudes. Die laatste groep is aan de rechterkant van de tabel afzonderlijk weergegeven.

		Vakkennis	Sociale vaardigheden	Groepsdynamiek inschatten	Pedagogische vaardigheden	ICT-vaardigheden	Diplomatie / tact	Omgaan met diversiteit	Communicatieve vaardigheden	Middelenkeuze	Informatiekundigheid	Blijvend en gepast motiveren	Gepaste feedback kunnen geven	Netiquette beheersen en opleggen	Procedures en afspraken	Kennis delen	Leerstijlen inschatten / inspelen op	Plannen en organiseren		Flexibiliteit	Leergierigheid	Autonomie	Teamplayer	Doelgerichtheid / visie	Afstandelijk vs. persoonlijk	Openstaan voor nieuwe dingen	Zelfstuuringsvaardigheden
Ondersteuner	ondersteunen en begeleiden van gebruikers in de diverse onderdelen van de e-leeromgeving				x		x	x																			
<i>Faciliteren</i>	in staat gebruikers van de e-leren omgeving te helpen bij het bedienen		x		x	x						x	x				x				x	x			x		
<i>Kennisdelen</i>	in staat zijn eigen competenties op een hoger niveau te brengen		x		x											x					x					x	
<i>Strategisch sturen</i>	in staat ict ondersteuning te problematiseren en als topic op de agenda te zetten		x				x									x						x	x	x			
e-coach	hanteren en inzetten van de diverse onderdelen van de leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face) in leerarrangementen																										
<i>Faciliteren</i>	in staat een onderwijseenheid in een elo in te richten en deze in te zetten bij het aansturen en ondersteunen van leerprocessen.																										
	(1) Inrichten en bedienen					x				x	x							x									x
	(2) Pedagogische relatie tot stand brengen		x		x	x	x	x	x	x			x	x	x					x		x				x	
	(3) Feedback (leren) geven	x	x	x	x		x	x	x	x			x		x	x	x								x		x
	(4) Zelfsturing stimuleren	x		x	x							x					x								x		
	(5) Individueel en samenwerkend leren ondersteunen		x	x	x	x	x										x										
<i>Kennisdelen</i>	in staat te reflecteren op e-leren competenties van zichzelf en collega's en de resultaten daarvan te gebruiken voor het verbeteren van zijn/haar competenties en die van collega's	x	x	x			x	x	x		x					x					x	x	x			x	x
<i>Strategisch sturen</i>	in staat collega's aan te zetten tot het toepassen van e-leren en daar strategieën voor te bedenken	x	x	x			x	x	x		x	x				x				x			x	x		x	

		Vakkennis	Sociale vaardigheden	Groepsdynamiek inschatten	Pedagogische vaardigheden	ICT-vaardigheden	Diplomatie / tact	Omgaan met diversiteit	Communicatieve vaardigheden	Middelenkeuze	Informatiekundigheid	Blijvend en gepast motiveren	Gepaste feedback kunnen geven	Netiquette beheersen en opleggen	Procedures en afspraken	Kennis delen	Leerslijnen inschatten / inspelen op	Plannen en organiseren		Flexibiliteit	Leergierigheid	Autonomie	Teamplayer	Doelgerichtheid / visie	Afstandelijk vs. persoonlijk	Openstaan voor nieuwe dingen	Zelfsturingsvaardigheden	
Ontwikkelaar / Ontwerper	het ontwerpen en inrichten van leerarrangementen, met andere woorden het ontwerpen en inrichten van werkwijzen in een leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face), alsmede het ontwikkelen/aanpassen/selecteren van leerobjecten en toetsitems																											
<i>Faciliteren</i>	in staat werkwijzen en digitaal lesmateriaal te ontwikkelen voor het ondersteunen van leerprocessen met behulp van een ELO	x			x	x		x		x	x					x	x	x			x	x				x	x	
<i>Kennisdelen</i>	in staat te reflecteren op e-leren competenties van zichzelf en collega's en de resultaten daarvan te gebruiken voor het verbeteren van zijn/haar competenties		x	x	x	x	x	x	x		x				x	x		x		x	x		x			x		
<i>Strategisch sturen</i>	in staat de inzet van e-leren in een onderwijsorganisatie op een hoger plan te brengen	x	x	x			x	x	x		x	x				x		x		x		x	x	x			x	
Trajectbegeleider / loopbaanbegeleider	het aanpassen en bewerken van (gestandaardiseerde) leerarrangementen zodanig dat inhoudelijke en organisatorische flexibilisering gekoppeld worden aan het werken met studenten-portfolio's																											
<i>Faciliteren</i>	in staat studenten met behulp van een portfolio systeem te begeleiden bij het door henzelf sturen van de ontwikkeling van hun competenties	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x	x			x				x	x	x	x	
<i>Kennisdelen</i>	in staat te reflecteren op zijn eigen competenties en die van collega's en draagt daarmee bij aan het verbeteren van zijn eigen competenties en die van een team	x	x	x		x	x	x	x							x				x		x	x	x		x	x	
<i>Strategisch sturen</i>	in staat strategieën uit te werken om het werken met digitale portfolio systemen en trajectbegeleiding systemen in te bedden in de opleidingsorganisatie	x	x	x		x	x	x	x		x	x				x		x		x		x	x	x		x	x	

Attitudes / houdingen

Zoals hierboven vermeld, zijn in bovenstaande tabellen de attitudes en persoonskenmerken afgezonderd van de andere competenties.

Het lijkt zinvol om de aanwezigheid van deze attitudes in dit model nog verder te bespreken, omdat ze toch op een ander niveau te situeren zijn. Het gaat om volgende items: Flexibiliteit, Leergierigheid, Autonomie, Teamplayer, Doelgerichtheid / visie, Afstandelijk vs. persoonlijk, Openstaan voor nieuwe dingen, Zelfsturingsvaardigheden

Specifiek voor e-leren?

Het CINOP-model dient ook nog verder geanalyseerd te worden om te bepalen welke competenties nu specifiek zijn voor een e-leerkracht, en ook in de bovenstaande tabellen is dit nog niet aan bod gekomen.

4. Hoe nu verder?

Dit document is – samen met het CINOP-document – de basis voor een webconferentie op vrijdag 5 september. Tijdens die vergadering zullen de reacties van de werkgroep verzameld worden. Op basis van die reacties zal het ontwikkelprofiel verder uitgewerkt worden, zodat het een werkinstrument wordt waar individuele lesgevers mee aan de slag kunnen gaan. Het doel is dat het profiel een kader is voor docenten die zich willen bekwamen tot

5. Bijlagen

Bijlage 1. Samenstelling van de Toll-Net e-coaching werkgroep

Diva-Partner	Naam	Voornaam	Organisatie
VDAB	Weyns	Katelijne	VDAB
VDAB	Bellens	Ruben	VDAB
SYNTRA Vlaanderen	Goethals	Annelies	SYNTRA Vlaanderen
SYNTRA Vlaanderen	Van Merode	Paul	SYNTRA Vlaanderen
SYNTRA Vlaanderen	Lybeert	Jan	SYNTRA Midden-Vlaanderen
SoCiuS	Callens	Hugo	SoCiuS
Basiseducatie	Torfs	Elise	VOCVO
Basiseducatie	Declercq	Peter	VOCVO
Basiseducatie	Vanbrabant	Stefan	CBE Zuid-Limburg
VSKO	Wellens	Hervé	VSKO
VSKO	Van Hooteghem	Christine	CVO CLT
VSKO	D'Haene	Alain	CVO Hitek
GO!	De Rijbel	Hilde	CVO Antwerpen-Zuid
OVSG	Van Soom	Bavo	OVSG
OVSG	Creve	Hilde	CVO Temse
POV	De Herdt	Ann	POV
POV	Conings	Robert	PCVO Maasland
POV	Van Kerckhove	Christine	PCVO Gent
POV	Mathieu	Griet	PCVO Mercator
BIS	De Jonghe	Isabel	
diva	De Pauw	Steven	diva
diva	Jacobs	Leen	diva
Begeleiding	Verjans	Steven	Open Universiteit Nederland

Bijlage 2 Lijst van competenties die door de werkgroep geïdentificeerd werden.

Ongeordende lijst
Flexibiliteit
Vakkennis
Sociale vaardigheden
Groepsdynamiek inschatten
Pedagogische vaardigheden
Basisvaardigheden ICT
Leergierigheid
Teamplayer
Omgaan met diversiteit
Communicatieve vaardigheden (vooral schriftelijk)
Middelenkeuze
Doelgerichtheid / visie
Afstandelijk vs. persoonlijk
Informatiekundigheid
Openstaan voor nieuwe dingen
Blijvend en gepast motiveren
Zelfsturingsvaardigheden
In staat om gepaste feedback te geven
Netiquette beheersen en opleggen
Procedures en afspraken herhalen
Kennis delen (mentorensites, team)
Inschatten van en inspelen op leerstijlen
Plannen en organiseren / time management

Bijlage 3 Samenvatting van Goodyear et al. 2001

Competencies for online teaching

Goodyear, Salmon, Spector, Steeples & Tickner (2001). Competences for online teaching: a special report. Educational Technology Research & Development, 49(1), pp.65-72.

Rollen:

<i>Process facilitator</i>	facilitating the range of online activities that are supportive of student learning (contrast with content facilitator).
(Deelcompetenties)	Welcoming - Establishing ground rules - Creating community - Managing communication - Modelling social behaviour - Establishing own identity
<i>Advisor-Counselor</i>	works with learners on an individual or private basis, offering advice or counseling to help them get the most out of their engagement in a course, (contrast with process facilitation, which is mainly, if not exclusively, done in the group or public setting)
<i>Assessor</i>	is concerned with providing grades, feedback, and validation of learners'work
<i>Researcher</i>	is concerned with engagement in production of new knowledge of relevance to the content areas being taught. Not necessarily academic knowledge.
<i>Content facilitator</i>	is concerned directly with facilitating the learners'growing understanding of course content
<i>Technologist</i>	is concerned with making or helping make technological choices that improve the environment available to learners
<i>Designer</i>	is concerned with designing worthwhile online learning tasks (cf. process facilitation, which is predominantly an "in course" activity; design work is predominantly a "pre-course" activity)
<i>Manager-Administrator</i>	is concerned with issues of learner registration, security, record keeping, and so on.

Bijlage 4 Beroepsprofiel van de leraar – Vlaams Ministerie van Onderwijs

Typefunctie 1: de leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen

De leraar kan:

- 1.1 de beginsituatie van de leerlingen en de groep achterhalen;
- 1.2 doelstellingen kiezen en formuleren;
- 1.3 de leerinhouden of leerervaringen selecteren;
- 1.4 de leerinhouden of leerervaringen structureren en vertalen in een samenhangend onderwijsaanbod;
- 1.5 een aangepaste methodische aanpak en groeperingsvorm bepalen;
- 1.6 in team leermiddelen kiezen, aanpassen en ontwikkelen;
- 1.7 een adequate leeromgeving creëren met aandacht voor de heterogeniteit binnen de leergroep;
- 1.8 observatie of evaluatie voorbereiden;
- 1.9 observeren of het proces en product evalueren;
- 1.10 in overleg met het team zorgverbredingsinitiatieven uitvoeren en laten aansluiten bij de totaalbenadering van de school;
- 1.11 het leer- en ontwikkelingsproces begeleiden in het Standaardnederlands.

Typefunctie 2: de leraar als opvoeder

De leraar kan:

- 2.1 samen met het team een positief leefklimaat creëren voor de leerlingen in klasverband en op school;
- 2.2 de emancipatie van de leerlingen bevorderen;
- 2.3 door attitudevorming leerlingen op individuele ontplooiing en maatschappelijke participatie voorbereiden;
- 2.4 actuele maatschappelijke ontwikkelingen hanteren in een pedagogische context;
- 2.5 adequaat omgaan met leerlingen in sociaal-emotionele probleemsituaties en met leerlingen met gedragsmoeilijkheden;
- 2.6 het fysieke en geestelijke welzijn van de leerlingen bevorderen;
- 2.7 strategieën inzetten om te communiceren met anderstalige leerlingen.

Typefunctie 3: de leraar als inhoudelijke expert

De leraar kan:

- 3.1 de basiskennis van de leerinhouden, waaronder ten minste de ontwikkelingsdoelen en eindtermen, verbreden en verdiepen;
- 3.2 recente ontwikkelingen over inhouden en vaardigheden uit de leergebieden of vakgebieden volgen en onderzoeken;
- 3.3 de verworven kennis en vaardigheid met betrekking tot leergebieden en vakgebieden aanwenden;
- 3.4 het eigen vormingsaanbod situeren in het geheel van het onderwijsaanbod met het oog op de begeleiding en oriëntering van leerlingen.

Typefunctie 4: de leraar als organisator

De leraar kan:

- 4.1 een gestructureerd werkklimaat bevorderen;
- 4.2 een soepel en efficiënt les- of dagverloop creëren, dat past in een korte- en lange termijnplanning;
- 4.3 op correcte wijze administratieve taken uitvoeren;
- 4.4 een stimulerend en werkbaar klasruimte creëren, rekening houdend met de veiligheid van de leerlingen.

Typefunctie 5: de leraar als innovator – de leraar als onderzoeker

De leraar kan:

- 5.1 vernieuwende elementen aanwenden en aanbrengen;
- 5.2 kennisnemen van de resultaten van onderwijsonderzoek;
- 5.3 het eigen functioneren in vraag stellen en bijsturen.

Typefunctie 6: de leraar als partner van de ouders of verzorgers¹

De leraar kan:

- 6.1 zich op de hoogte stellen van en discreet omgaan met de gegevens over de leerling;
- 6.2 op basis van overleg met ouders of verzorgers hen informatie en advies verschaffen over hun kind in de school;
- 6.3 in overleg met het team de ouders of verzorgers informeren over en betrekken bij het klas-

en schoolgebeuren, rekening houdend met de diversiteit van de ouders;
6.4 met ouders of verzorgers een gesprek voeren over opvoeding en onderwijs;
6.5 strategieën ontwikkelen om te communiceren met anderstalige ouders.

Typefunctie 7: de leraar als lid van een schoolteam

De leraar kan:

- 7.1 participeren in de ontwikkeling van het schoolwerkplan;
- 7.2 participeren in samenwerkingsstructuren;
- 7.3 binnen het team over een taakverdeling overleggen en die naleven;
- 7.4 de eigen pedagogische en didactische opdracht en aanpak in het team bespreekbaar maken;
- 7.5 zich documenteren over de eigen rechtszekerheid en die van de leerling.

Typefunctie 8: de leraar als partner van externen

De leraar kan:

- 8.1 contacten leggen, communiceren en samenwerken met externe instanties die onderwijsbetrokken initiatieven aanbieden.

Typefunctie 9: de leraar als lid van de onderwijsgemeenschap

De leraar kan:

- 9.1 deelnemen aan het maatschappelijk debat over onderwijskundige thema's
- 9.2 reflecteren over het beroep van de leraar en zijn plaats in de samenleving.

Typefunctie 10: de leraar als cultuurparticipant

De leraar kan:

- 10.1 actuele thema's en ontwikkelingen onderscheiden en kritisch benaderen op de volgende domeinen:
 - 10.1.1 het sociaal-politieke domein;
 - 10.1.2 het sociaaleconomische domein;
 - 10.1.3 het levensbeschouwelijke domein;
 - 10.1.4 het cultureel-esthetische domein;
 - 10.1.5 het cultureel-wetenschappelijke domein.

Attitudes

Volgende attitudes gelden voor alle functionele gehelen.

A1 beslissingsvermogen:

durven een standpunt in te nemen of tot een handeling over te gaan, en er ook de verantwoordelijkheid voor dragen.

A2 relationele gerichtheid:

in contacten met anderen kenmerken van echtheid, aanvaarding, empathie en respect tonen.

A3 kritische ingesteldheid:

bereid zijn zichzelf en zijn omgeving ter discussie te stellen, de waarde van een bewering of een feit, de wenselijkheid en haalbaarheid van een vooropgesteld doel te verifiëren, alvorens een stelling in te nemen.

A4 leergierigheid:

actief zoeken naar situaties om zijn competentie te verbreden en te verdiepen.

A5 organisatievermogen:

erop gericht zijn de taken zo te plannen, te coördineren en te delegeren, dat het beoogde doel op een efficiënte manier bereikt kan worden.

A6 zin voor samenwerking:

bereid zijn om gemeenschappelijk aan eenzelfde taak te werken.

A7 verantwoordelijkheidszin:

zich verantwoordelijk voelen voor de school als geheel en het engagement aangaan om een positieve ontwikkeling van het kind te bevorderen.

A8 flexibiliteit:

bereid zijn zich aan te passen aan wijzigende omstandigheden, zoals middelen, doelen, mensen en procedure

Bijlage 5 Schulte et al. (2005) – E-coaching voor lerarenopleiders

Vakinhoudelijke e-competenties

Het vermogen om leerprocessen op vakinhoudelijk terrein online te kunnen aansturen, faciliteren en begeleiden

- (a) Het kunnen vinden, ontsluiten en beschikbaar maken van online en offline te benaderen informatiebronnen en informatiedragers op vakinhoudelijk terrein, d.w.z. het terrein dat de aanstaande leraar inhoudelijk ondersteunt in de beroepsrollen van pedagoog, vakspecialist en onderzoeker/ontwikkelaar
- (b) Het vermogen effectief gebruik te maken van beschikbare online multimediale materialen en van digitale vormen van (samen)werken, reflecteren en toetsen/beoordelen

Vakdidactische e-competenties

Het vermogen om leer- en implementatieprocessen op het terrein van de digitale (vak)didactiek online aan te sturen, te faciliteren en te begeleiden

- (a) Het vermogen een breed scala aan vakdidactische competenties te combineren met kennis van het vinden, ontsluiten, beoordelen en beschikbaar maken van online en offline te benaderen informatiebronnen en informatiedragers op het terrein van digitale (vak)didactiek.
- (b) Het vermogen effectief gebruik te maken van beschikbare online materialen en online werkvormen voor de scholing in digitale (vak)didactiek.

Communicatieve e-competenties

Het vermogen het juiste online communicatie medium te kiezen gegeven de behoeften en de situatie van de gecoachte en optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden van het gekozen medium.

- (a) Technische beheersing van een breed scala aan instrumenten (bijvoorbeeld van verschillende chatprogramma's, forums en nieuwsgroepen) en plugins voor de uitvoering en de opslag van zowel synchrone als asynchrone e-communicatie.
- (b) Het vermogen de inzet van de beschikbare instrumenten voor e-communicatie af te stemmen op de (wisselende) behoeften van de aanstaande leraar in het e-coachingsproces.

ELO-competenties

Het vermogen een onderwijsleerproces met behulp van een digitale leeromgeving te faciliteren, te structureren en adequaat te plannen.

- (a) Het kunnen beheren en inzetten van een doorzoekbaar en gemetadateerd contentmanagement systeem
- (b) Digitale activiteiten kunnen ontwerpen en in een ELO kunnen plaatsen die actief en zelfstandig leren bevorderen.

Bijlage 6: Het CINOP-model – e-leren competenties – van der Hoeff en collega's (2004)

Ondersteuner	heeft als kerncompetentie het ondersteunen en begeleiden van gebruikers in de diverse onderdelen van de e-leeromgeving, met als doel de gebruikers tot zelfredzaamheid te brengen.
<i>Faciliteren</i>	De ondersteuner is in staat gebruikers van de e-leren omgeving te helpen bij het bedienen
<i>Kennisdelen</i>	De ondersteuner is in staat zijn eigen competenties op een hoger niveau te brengen
<i>Strategisch sturen</i>	De ondersteuner is in staat ict ondersteuning te problematiseren en als topic op de agenda te zetten

e-coach	heeft als kerncompetentie het hanteren en inzetten van de diverse onderdelen van de leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face) in leerarrangementen met strakke, gedeelde of losse sturing, gericht op het versterken van het lerend vermogen van studenten en medegebruikers.
<i>Faciliteren</i>	De e-coach is in staat een onderwijseenheid in een elo in te richten en deze in te zetten bij het aansturen en ondersteunen van leerprocessen. Deelcompetenties: (1) Inrichten en bedienen, (2) Pedagogische relatie tot stand brengen, (3) Feedback (leren) geven, (4) Zelfsturing stimuleren, (5) Individueel en samenwerkend leren ondersteunen.
<i>Kennisdelen</i>	De e-coach is in staat te reflecteren op e-leren competenties van zichzelf en collega's en de resultaten daarvan te gebruiken voor het verbeteren van zijn/haar competenties en die van collega's
<i>Strategisch sturen</i>	De e-coach is in staat collega's aan te zetten tot het toepassen van e-leren en daar strategieën voor te bedenken

Ontwikkelaar / Ontwerper	heeft als kerncompetentie het ontwerpen en inrichten van leerarrangementen, met andere woorden het ontwerpen en inrichten van strak-, gedeelde- of los sturende werkwijzen in een leeromgeving (zowel elektronisch als face-to-face), alsmede het ontwikkelen/aanpassen/selecteren van leerobjecten en toetsitems
<i>Faciliteren</i>	De ontwikkelaar is in staat werkwijzen en digitaal lesmateriaal te ontwikkelen voor het ondersteunen van leerprocessen met behulp van een ELO
<i>Kennisdelen</i>	De ontwikkelaar is in staat te reflecteren op e-leren competenties van zichzelf en collega's en de resultaten daarvan te gebruiken voor het verbeteren van zijn/haar competenties
<i>Strategisch sturen</i>	De ontwikkelaar is in staat de inzet van e-leren in een onderwijsorganisatie op een hoger plan te brengen

Trajectbegeleider / loopbaanbegeleider	heeft als kerncompetentie het aanpassen en bewerken van (gestandaardiseerde) leerarrangementen met strakke, gedeelde of losse sturing zodanig dat inhoudelijke en organisatorische flexibilisering gekoppeld worden aan het werken met studenten-portfolio's, dat wil zeggen aangepast aan de voorkennis en aanwezige vaardigheden en competenties van het individu.
<i>Faciliteren</i>	De trajectbegeleider is in staat studenten met behulp van een portfolio systeem te begeleiden bij het door henzelf sturen van de ontwikkeling van hun competenties
<i>Kennisdelen</i>	De trajectbegeleider is in staat te reflecteren op zijn eigen competenties en die van collega's en draagt daarmee bij aan het verbeteren van zijn eigen competenties en die van een team
<i>Strategisch sturen</i>	De trajectbegeleider is in staat strategieën uit te werken om het werken met digitale portfolio systemen en trajectbegeleiding systemen in te bedden in de opleidingsorganisatie